

SAÇ ÖRGÜSÜ

Laetitia Colombani

SAÇ ÖRGÜSÜ
LAETITIA COLOMBANI

Özgün adı: La Tresse
©Editions Grasset&Fasquelle, 2017

© 2018 YAN PASAJ YAYINEVİ, İSTANBUL, TÜRKİYE

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

ISBN: 978-605-82766-6-6

1. Baskı: Mart 2020

Çeviri: Gülşah Ercenk
Editör: Hevdan Sönmez
Redaksiyon: Nil Tuna
Son Okuma: Şebnem Soral - Sezen Akarsu
Sayfa Tasarım: Bahadır Erşık
Kapak Tasarım: Füsun Turcan Elmasoğlu

Baskı: Ana Basın Yayın Gıda İnş. San. ve Tic. A.Ş.
Mahmutbey Mh. Devekaldırımı Cd. 2622 Sk.
Güven İş Merkezi No: 6/13 Bağcılar/İstanbul
Sertifika No: 20699

YAN PASAJ YAYINEVİ
Acıbadem Mh. Acıbadem Cd. 124/10
Kadıköy/İstanbul Sertifika No: 34683
info@yanpasaj.com
www.yanpasaj.com

SAÇ ÖRGÜSÜ

Laetitia Colombani

Çeviren: Gülşah Ercenk

YAN | PA
SAJ

Laetitia Colombani senaryo ve tiyatro yazarlığıyla birlikte film yönetmenliği ve oyunculuk da yapmaktadır. *À la Folie... Pas du Tout* (*Seviyor... Sevmiyor*) ve *Mes Stars et Moi* (*Yıldızlarım ve Ben*) isiminde iki uzun metrajlı film yazıp yönetmiştir. *Saç Örgüsü* ilk romanıdır.

Gülşah Ercenk 1991 yılında Hacettepe Üniversitesi Fransız Dili Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Cezayir Büyükelçiliğinde çevirmen, Paris Türk Büyükelçiliğinde büyükelçi sekreteri olarak çalıştı. Farklı yayınevlerine Fransızcadan Türkçeye kitaplar çevirdi. Hâlen Kanada'da yaşayan Ercenk, anaokulu öğretmenliğiyle birlikte çeviri yapmaya devam etmektedir.

*Olivia'ya,
Bütün cesur kadınlara,*

*“... Simone, saçlarının ormanında
büyük bir esrar gizli.”*

-REMY DE GOURMONT

*“Özgür bir kadın, hafif bir
kadının tam tersidir.”*

-SIMONE DE BEAUVOIR

Saç Örgüsü: [isim] Üç tutamı, üç parçayı birbirlerine dolayarak birleştirme işlemi.

Ön Söz

*Bir hikâyenin başlangıcı bu.
Her seferinde yeni bir hikâye
Hayat buluyor parmaklarımın ucunda.*

*Çatısı beliriyor ilk önce.
Yapı sağlam olmalı ki bütünü taşıyabilsin.
İpekten mi olacak yoksa pamuktan mı,
Şehir için mi olacak yoksa sahne için mi? Değişir.
Pamuk daha dayanıklı oluyor.
İpek ise daha ince ve hafif.
Çekiş ve çivi gerekli bir de.
Özellikle dikkat etmeli.*

*Sonra dokuma işi başlıyor.
En sevdiğim kısım da bu.
Üzerine gerilmiş üç naylon iple
Önümde duruyor dokuma tezgâhı.
Tutamdan ipleri üçer üçer alıyorum,
Koparmadan düğüm atıyorum.
Aynı hareketi binlerce defa tekrar ediyorum.*

*Tek başıma olduğum bu saatleri,
Parmaklarımın dans ettiği bu saatleri seviyorum.
Bir örgü ve sarmalanma hikâyesi yazarken
Tuhaf bir bale icra ediyor parmaklarım.
Bu benim hikâyem.*

Bana ait değil oysa.

Smita

Badlapur köyü, Uttar Pradeş, Hindistan

Smita tuhaf bir hisle gözlerini açtı. İçinde tatlı bir telaş vardı, karnında daha önce varlığını hiç hissetmediği bir kelebek kanat çırpıyordu. Bugün, hayatı boyunca unutmayacağı bir gün olacaktı. Bugün biricik kızını okula başlıyordu.

Smita hayatı boyunca hiç okula gitmemişti. Burada, Badlapur'da onun gibiler okula gitmiyordu. Smita bir "Dalit"ti*, yani bir "Dokunulmaz"dı o. Gandi'nin "Tanrı'nın Çocukları" olarak adlandırdığı sınıftandı. Kast dışı, sistem dışı, her şeyden dışlanmış olan sınıftan... Ayrı bir türe ait, diğerlerine yaklaşamayacak kadar kirli, tıpkı buğdaydan ayrılan saman gibi değersiz bir pislik olarak toplum dışına itilmiş... Smita gibi; köylerin dışında, toplumun dışında, insanlığın dışında yaşayan milyonlarcası vardı.

Her sabah aynı tören. Smita durmaksızın aynı cehennem senfonisini çalan bozuk bir plak misali, Jatilere** ait tarlaların yakınındaki kulübesinde uyandı. Onlara tahsis edilmiş

* Dalit(ler) (diğer adıyla Parya, Dokunulmaz); dört tabakadan oluşan Hindistan kast sistemine dahil bile edilmeyen, aşağılanan en alt sınıftır. (e.n.)

** Jati(ler): Kast sisteminde aile mesleklerine göre belirlenmiş topluluklardır. (e.n.)

kuyudan bir gün önce getirdiği suyla önce yüzünü, sonra ayaklarını yıkadı. Kulübesine daha yakın ve kolay ulaşılır olan diğer kuyuya elini sürmeye hakkı yoktu. Kaç kişi bundan daha azı için canından olmuştu. Smita hazırlandı, Lalita'nın saçını taradı, Nagarajan'ı öptü. Sonra kendisinden önce annesinin de taşıdığı, bakınca midesini bulandıran; bütün gün sırtında bir çarmıh, utanç verici bir yük gibi taşıdığı ağır ve kesif kokulu hasır örme sepetini eline aldı. Bu sepet onun çilesiydi; bir lanet, bir cezaydı o. Geçmiş hayatlarından birinde işlemiş olduğu ve bedelini ödemesi, telafi etmesi gereken bir suçtu. Annesi bu hayatın ne geçmiş ne de gelecektekilerden daha önemli olduğunu, sadece pek çok hayattan biri olduğunu söylerdi hep. Böyleydi ve onun hayatıydı.

Bu onun *dharmā'sı**, dünyadaki yeri ve göreviydi. Nesiller boyu anneden kıza geçen bir meslekti. *Scavenger*, İngilizcede "çıkarıcı" anlamına geliyordu. Hiç de ahlaklı olmayan bir gerçeği adlandırmak için kullanılan edepli bir kelimeydi. Gerçekte Smita'nın yaptığı işi tanımlayacak bir kelime mevcut değildi. Bütün gün çıplak elle insanların bokunu topluyordu. Annesiyle ilk defa işe gittiğinde henüz altı yaşında, yani bugün Lalita'nın olduğu yaşıydı. "İyi bak, sonra sen de yapacaksın," demişti annesi. Smita bir yaban arısı sürüsü gibi üzerine hücum eden o dayanılmaz, insanlık dışı kokuyu daha dün gibi hatırlıyordu. O gün yol kenarına kusmuştu. Annesi, "Zamanla alışacaksın," diye telkin etmişti onu. Yalan söylemişti. Alışılmıyordu... Smita nefes almamayı, nefesini tutarak yaşamayı öğrenmişti. Oysa köydeki doktor, "Düzgün nefes almalısınız," demişti. "Bakın, nasıl da öksürüyorsunuz. Ve yemek yemelisiniz." Smita iştahını kaybedeli uzun zaman

* Dharma; Sanskrit dilinde "hakikat", "yüksek hakikatlere götüren yol", "evrenin düzenini ve ruhsal gelişimi sağlayan kozmik doğa yasaları" anlamında kullanılır. (e.n.)

olmuştu. Acıkmanın nasıl bir şey olduğunu dahi hatırlamıyordu. Çok az, sadece yaşamasına yetecek kadar yiyordu. Canı hiç istemediği hâlde, sade suyla pişirdiği bir avuç pirinçle yaşıyordu.

Hükümet ülkeye tuvalet getireceğine söz vermiş, ancak maalesef vaatler gerçekleştirilmemişti. Diğer yerler gibi Badlapur'da da insanlar dışkılarını dışarıya yapıyorlardı. Yerler leş gibiydi; dereler, nehirler, tarlalar tonlarca dışkıyla kirlenmiş hâldeydi. Bulaşıcı hastalıklar hızla yayılıyordu. Siyasetçiler halkın reformlardan, sosyal eşitlikten, hatta işten önce istediği şeyin tuvalet olduğunu çok iyi biliyordu. Halkın talep ettiği tek şey, onurlu bir biçimde dışkılama hakkıydı. Köylerde tarlalara dışkılamak zorunda olan kadınlar, her türlü saldırıya maruz kalma riskine rağmen, havanın kararmasını beklemek zorundaydı. Daha şanslı olanlar, bahçelerinin bir köşesine yahut evlerinin dip tarafına açtıkları deliklere tuvaletini yapıyordu. Edeplince “kuru tuvalet” olarak adlandırdıkları bu helalar, her gün Dalit kadınlar tarafından çıplak elle boşaltılıyordu. Smita da bu kadınlardan biriydi.

Her sabah saat yediye doğru hasır sepetini ve çalı süpürgesini eline alıp evden çıkıyordu. Her gün yirmi ayrı evin helasını boşaltmak zorunda olduğundan kaybedecek zamanı olmadığını biliyordu. Başörtüsüyle yüzünü örtüp bakışlarını yerden ayırmadan yol kenarından hızlı adımlarla yürüyordu. Bazı köylerde Dalitler kolayca ayırt edilebilmeleri için üzerlerinde karga tüyü taşımak, bazı köylerde ise çıplak ayak dolaşmak zorundaydılar; öyle ki ayağında sandaletle dolaştığı için taşlanan bir Dokunulmazın hikâyesi herkesçe bilinirdi. Smita gittiği evlere onun için özel olarak ayrılmış arka kapıdan giriyordu, ev halkıyla karşılaşması ve konuşması kesinlikle yasaktı. Sadece Dokunulmaz değil, görünmez de olmak zorundaydı. Ev sahipleri maaş niyetine yemek artıklarını veya eski

giysilerini önüne atıyordu. Ona dokunmadan, bakmadan...

Bazen hiçbir şey vermedikleri de oluyordu. Jati sınıfından bir aile aylardır hiçbir şey vermiyordu mesela. Smita işi bırakmayı düşünmüştü, bir akşam Nagarajan'a artık oraya gitmeyeceğini söyledi, boklarını bizzat temizlesinlerdi. Ancak Nagarajan korkuyordu. Smita işi bırakacak olursa kovulurlardı. Kendilerine ait bir toprakları yoktu. Jatiler kulübelerini ateşe verirlerdi. Smita neler yapabileceklerini gayet iyi biliyordu. Bir keresinde Dalitlerden birine, "Bacaklarını keseriz," demişlerdi. Nitekim bir süre sonra adam, yakınlardaki bir tarlada bacakları kesilmiş ve asitle yakılmış hâlde bulunmuştu.

Evet; Smita, Jatilerin neler yapabileceklerini çok iyi biliyordu.

Bu nedenle ertesi gün oraya yine gitmişti.

Fakat bu sabah, diğerlerinden farklı bir sabahtı. Smita kararını vermişti, lamı cimi yoktu, kızı okula gidecekti. Kocasını ikna etmek kolay olmamıştı. "Neye yarar?" diyordu Nagarajan. "Belki okuma yazma öğrenecek ama burada ona kimse iş vermeyecek. Hela boşaltıcısı olarak doğduk ve ölene kadar da öyle kalacağız. Bu bizim mirasımız, içinden çıkmamıza imkân olmayan bir döngü. Bu bir *karma*."

Smita kararında inat etmişti. Ertesi gün, daha ertesi gün ve sonraki günler hep aynı şeyi tekrarlamıştı. Lalita'yı yanında işe götürmeyi reddediyordu. Kızına tuvaletlerin nasıl boşaltıldığını göstermeyecekti, kendi annesi gibi kızının hela deliğinin önünde kustuğunu görmeyecekti; hayır, Smita bunu asla kabul etmeyecekti! Lalita'nın okula gitmesi gerekiyordu. Smita'nın kararlılığı karşısında Nagarajan boyun eğmişti. Karısını gayet iyi tanıyordu, çelik gibi bir iradesi vardı. On sene önce evlendiği bu kara derili, ufak tefek Dalitin kendisinden çok daha güçlü olduğunu biliyordu. Kabul etmekten başka

çaresi yoktu. Öyle olsun. Köydeki okula gidip öğretmen Brahman* ile konuşacaktı.

Smita zaferine içten içe gülüyordu. Kendi annesinin de onun için böyle savaştığı olmasını, okula gidebilmiş olmayı, sınıfta diğer çocukların yanına oturabilmiş olmayı nasıl da isterdi! Okumayı, yazmayı, saymayı öğrenmiş olmayı... Ancak bu mümkün olmamıştı çünkü Smita'nın babası Nagarajan gibi iyi bir adam değildi, huysuz ve zalimdi. Buradaki bütün erkekler gibi karısını döverdi. Smita babasının sürekli, "Kadın kocasının eşiti değildir, kadın kocasına aittir," dediğini hatırlıyordu. "Kadın kocasının malı, onun esiridir; isteklerine boyun eğmelidir..." Babası kesinlikle karısınıninki yerine bir ineğin canını kurtarmayı tercih ederdi.

Smita çok şanslıydı. Nagarajan onu asla dövmemiş, ona asla hakaret etmemişti. Hatta Lalita dünyaya geldiğinde kızın hayatta kalmasına razı olmuştu. Bu diyarlarda kız çocuklarını doğduktan hemen sonra öldürüyorlardı. Yakınlardaki Racastan'da kız çocuklarını doğar doğmaz bir kutuya koyup canlı canlı kuma gömüyorlardı. Bebekler bütün gece can çekişerek ölüyordu.

Ama burada öyle değildi. Kulübenin toprak zemininde oturmuş, sahip olduğu yegâne oyuncak bebeğinin saçlarını taramakta olan Lalita'yı seyretti Smita. Kızını güzel buluyordu. Zarif hatları ve her sabah tarayıp ördüğü, beline kadar inen saçları vardı.

Benim kızım okuma yazma öğrenecek, diye geçirdi içinden ve bu düşünce yüreğini büyük bir sevinçle doldurdu.

O günü hayatının sonuna kadar hatırlayacaktı.

* Brahman: Dört tabakalı Hindistan kast sisteminin en üst tabakası olup din adamları ve bilginlerden oluşur. (e.n.)

Giulia

Palermo, Sicilya

“Giulia!”
Giulia gözlerini güçlükle açtı. Annesinin sesi aşağıdan bir kere daha çınladı.

“Giulia!”

“Aşağı gel!”

“Çabuk ol!”

Giulia kafasını yastığın altına gömmek istedi. Yine bütün gece kitap okuduğundan çok az uyumuştur. Fakat kalkmak zorundaydı çünkü Sicilyalı bir annenin çocuğunun, annesi çağırıldığında gitmekten başka çaresi olmadığını gayet iyi biliyordu.

“Giulia!”

Genç kız isteksizce yataktan çıktı. Aceleyle giyinip mutfakta sabırsızlık içinde onu bekleyen annesinin yanına indi. Kız kardeşi Adela çoktan kalkmış, kahvaltı masasının üzerine dayadığı ayak tırnaklarına oje sürmekle meşguldü. Giulia aseton kokusunu duyunca yüzünü buruşturdu. Annesi önüne bir fincan kahve koydu.

“Baban gitti. Bu sabah sen açıyorsun.”

Giulia atölyenin anahtarlarını kapıp koşar adım evden çıktı.

“Hiçbir şey yemedin!”

“Bari yanına yiyecek bir şey al!”

Giulia duymazlıktan gelip bisikletine atladığı gibi son sürat pedal çevirerek gözden kayboldu. Sabah serinliği, mahmurluğunun geçmesine yetmişti. Caddelerde esen rüzgâr yüzüne ve gözlerine çarpıyordu. Pazar yerine vardığında burnuna gelen narenciye ve zeytin kokuları genzini yaktı. Üzerinde denizden yeni çıkmış sardalye ve yılan balıklarının sergilendiği bir tezgâhın önünden geçti. Birden hızını artırarak kaldırımlara inip çıkmaya başladı. Sokak satıcılarının sabah sabah müşteri yakalamaya çalıştıkları Ballaro Meydanı'ndan süratle geçti.

Roma Sokağı'nın biraz ötesindeki çıkmaz sokağa girdi. Babasının yirmi yıl önce, Giulia henüz yeni doğmuş bir bebekken satın aldığı eski sinema binasına kurduğu atölye, bu sokaktaydı. Önceki atölyesi fazla küçük olduğundan daha büyük bir yer aramak zorunda kalmıştı. Bir zamanlar binanın ön cephesine asılan film afişlerinin izleri hâlâ duruyordu. Palermo halkının; Alberto Sordi'nin, Vittorio Gassman'ın, Nino Manfredi'nin, Ugo Tognazzi'nin, Marcello Mastroianni'nin filmlerini görmek için buraya akın ettikleri dönemler çok gerilerde kalmıştı. Tıpkı artık atölyeye dönüşmüş olan bu yer gibi pek çok sinema kapılarını kapatmıştı. Babası projeksiyon odasını büro hâline getirmiş, işçiler aydınlıkta çalışabilirler diye karanlık ve büyük salonun duvarlarına pencereler açtırmıştı. Üstelik babası bütün bunları tek başına yapmıştı. Giulia bu atölyenin babasına benzediğini düşünüyordu, onun gibi dağınık ama sıcacıktı. Artık efsane hâline gelmiş o meşhur öfke patlamalarına rağmen Pietro Lanfredi, işçileri tarafından sevilen ve sayılan bir patrondur. Kızlarını disiplin

sahibi ve çalışkan bireyler olarak yetiştirmiş, titiz ve otoriter bir adam olmakla birlikte sevecen bir babaydı.

Giulia çantasından anahtarını çıkarıp kapıyı açtı. Genellikle sabahları atölyeye ilk gelen babası olurdu. İşçilerini her sabah bizzat karşılamayı çok önemser ve sürekli, “Patron olmak bunu gerektirir,” derdi. Herkese daima nazik bir çift söz etmeye, samimi bir ilgi göstermeye, hoş bir davranışta bulunmaya özen gösterirdi. Ama bu sabah Palermo ve civarındaki kuaförleri turlamaya gitmişti, öğleden önce de gelmeyecekti. Bu sabah işçilere Giulia ev sahipliği yapacaktı.

Sabahın bu saatinde atölye çok sakindi. Şimdilik sessizlik ve Giulia'nın sessizlikte çınlayan ayak seslerinden başka bir şey duyulmuyordu ama birazdan burası sohbetler, şarkılar, kahkahalarla çınlayacaktı. İşçilere ayrılmış vestiyere gidip eşyalarını, üzerinde adı yazılı olan rafa koydu. Artık neredeyse ikinci derisi hâline gelmiş olan iş önlüğünü üzerine geçirdi. Saçlarını tepesinde sıkı bir topuz yaptıktan sonra becerikli hareketlerle tokalayıp tutturdu. Sonra başörtüsünü bağladı çünkü işçilerin, kendi saçlarının atölyede işlenen saçlara karışmaması için başörtüsü takma zorunlulukları vardı. Bu kılıkta patronun kızı olduğu hiç belli olmuyordu, o da diğer işçiler gibi Lanfredi atölyesinin çalışanlarından biriydi. Giulia bunu çok önemsiyordu. Hiçbir zaman ayrıcalıklı davranılmasına izin vermemişti.

Atölyenin kapısı gıcırdayarak açıldı ve içerisi aniden bir neşe bulutuyla doldu. Mekân birden canlanıp Giulia'nın o çok sevdiği gürültülü yere dönüştü. İşçiler birbirine karışan seslerin uğultusu içinde vestiyerdeki iş önlüklerini üzerlerine geçirdikten sonra, sohbetlerine ara vermeden yerlerine geçtiler. Giulia yanlarına gitti. Agnese bu sabah yorgun görünüyordu, bebeği dış çıkardığından bütün gece uyumamıştı. Federica gözyaşlarına hâkim olmaya çalışarak nişanlısının